

17.5.2005

2308/4/03

Ratkaisija: Oikeusasiamies Riitta-Leena Paunio

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteri Aila Linnakangas

POLIISIN MENETTELY VIRKA-AVUN ANTAMISESSA YKSITYISELLE HENKILÖLLE

1
KANTELU

Kantelija pyysi poikansa A:n valtuuttamana 22.9.2003 päivätyssä kirjeessään oikeusasiamiestä tutkimaan Porvoon poliisin menettelyä virka-apun antamisessa 12.7.2003 sosiaaliviranomaiselle ja 30.8.2003 A:n entiselle puolisolle B:lle.

- - -

3
RATKAISU

Katson ylikonstaapeli C:n menetelleen lainvastaisesti, kun hän päätti virka-apun antamisesta 12.7.2003 ja 30.8.2003, vaikka hänellä ei ollut toimivaltaa siihen. Samalla kiinnitän ylikonstaapeli C:n huomiota vastaisen varalle siihen, että virka-apun antaminen yksityiselle rajoittuu vain ilmeisiin oikeudenloukkauksiin.

Katson vanhempien konstaapelien D:n ja E:n menetelleen lainvastaisesti virka-apun antamisessa B:lle 30.8.2003, kun he turvasivat omistusoikeudeltaan riidanalaisen omaisuuden haltuunoton.

Perustelen ratkaisuani seuraavasti.

3.1
Virka-apun antaminen sosiaaliviranomaiselle 12.7.2003

Poliisilain (493/1995) 40 §:n 1 momentin (21/2001) mukaan poliisin on annettava pyynnöstä virka-apua muulle viranomaiselle, jos niin erikseen säädetään. Virka-apun antamisen edellytyksenä on pykälän 2 momentin mukaan lisäksi, että virka-apua pyytävää viranomaista estetään suorittamasta virkatehtäviään. Poliisilakia koskevan hallituksen esityksen (HE 57/1994 vp) mukaan virka-apua voitaisiin antaa myös, jos etukäteen arvostellen on perusteltua syytä olettaa, että toimenpiteen suorittaminen yritettäisiin muuten estää.

Sosiaaliviranomaisen oikeudesta saada virka-apua on säädetty sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000) 22 §:ssä. Lainkohdan mukaan sosiaalihuollon viranomaisella on oikeus saada laissa säädettyjen tehtäviensä suorittamiseksi tarpeellista virka-apua muilta

viranomaisilta. Virka-avun tarpeellisuuden arvioi lähtökohtaisesti virka-apua pyytävä sosiaaliviranomainen. Poliisi voi nähdäkseni kieltäytyä virka-avun antamisesta ainoastaan, jos kysymys on selkeästi lainvastaisesta virka-apupyynnöstä.

Tässä tapauksessa poliisin menettely perustui Porvoon lastensuojelun päivystyksen sosiaalityöntekijän 12.7.2003 tekemään kirjalliseen virka-apupyyntöön kotikäynnille A:n ja hänen kanssaan kotona olleen pienen lapsen luokse. Katson, että poliisi oli velvollinen antamaan virka-apua lastensuojelun sosiaalityöntekijälle.

Saadun selvityksen mukaan virka-apua sosiaalityöntekijälle antoivat ylikonstaapeli C ja vanhempi konstaapeli F. Minulla ei ole aihetta puuttua heidän menettelyynsä virka-avun antamisessa.

Selvityksen mukaan virka-avun antamisesta päätti ylikonstaapeli C. C:n menettelyä hänen tehdessään päätöksen virka-avun antamisesta, vaikka hänellä ei ollut siihen toimivaltaa, olen arvioinut erikseen jäljempänä (kohdassa 3.3).

3.2

Virka-avun antaminen B:lle 30.8.2003

Poliisi voi poliisilain 40 §:n nojalla antaa virka-apua myös yksityiselle, jos se on välttämätöntä tämän laillisiin oikeuksiin pääsemiseksi ja oikeuden loukkaus on ilmeinen. Virka-avun antamisen edellytyksenä yksityiselle on lisäksi, että häntä estetään pääsemästä oikeuksiinsa ja että oikeuksiin pääseminen edellyttää poliisivälikäyttöä.

Poliisin tehtäviin kuuluu poliisilain 1 §:n mukaan mm. yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen. Poliisilakia koskeneen hallituksen esityksen (HE 57/1994 vp.) mukaan poliisi voi antaa apua yksityisille ihmisille harkintansa mukaan myös tämän poliisin yleisen tehtävän määrittelyn nojalla. Poliisi voi avustaa yleisöä tavanomaisesti, mikäli avun antaminen ei edellytä kenenkään laillisiin oikeuksiin puuttumista. Virka-apua annettaessa toimenpiteet voidaan kuitenkin toteuttaa myös pakkokeinoin.

Apulaispoliisipäällikkö totesi lausunnossaan, että A:n entisen puolison B:n omaisuuden noutamisen turvaamiseksi annetussa virka-avussa toimittiin virheellisesti. Koska tilanne oli osapuolten välillä riitainen ja A myös poliisin läsnä ollessa vastusti omaisuuden noutamista, olisi lausunnon mukaan ollut perusteltua turvata ainoastaan entisen puolison B:n välttämättömien henkilökohtaisten tavaroiden ja lasten tarvitsemien tavaroiden noutaminen.

Poliisilain 40 §:ssä säädetty virka-avun antaminen yksityiselle rajoittuu siis vain ilmeisiin ja selviin oikeudenloukkauksiin. Edellä mainittujen poliisimiesten selvityksistä ilmenee, että A oli tapahtumapaikalla selvästi ja jopa äänekkäästi ilmoittanut poliiseille, että hänen allekirjoittamansa lista omaisuuden jakamisesta oli riidanalainen ja että hänen mielestään entinen puoliso B ei saanut viedä tavaroita asunnosta. Poliisien selvityksistä ilmenee vielä, että B:llä oli mukanaan

kolme henkilöä tavaroiden kantoapuna ja että toimenpide kesti kaikkiaan noin kolme tuntia. Olen samaa mieltä kuin apulaispoliisipäällikkö siinä, että poliisimiehet olisivat voineet turvata kyseisessä riidanalaisessa tilanteessa vain selvästi henkilökohtaiseen käyttöön tarkoitettujen tavaroiden, kuten vaatteiden ja lasten lelujen hakemisen.

Vanhemmat konstaapelit D ja E ovat selityksissään kiistäneet antaneensa virka-apua A:n entiselle puolisolalle B:lle. Sen sijaan he katsoivat toimineensa poliisilain 1 §:n mukaisesti tarkoituksenaan ehkäistä ennakoitua mahdollisen väkivaltatilanteen syntyminen. Selitystensä mukaan he painottivat sekä A:lle että B:lle, että he eivät ota mitään kantaa entisten puolisoitten ositus sopimuksen oikeudelliseen sitovuuteen tai sisältöön eivätkä puutu millään tavalla B:n mukaansa ottaman omaisuuden valintaan tai muuhun avustamiseen asiassa. Selityksensä mukaan he olivat paikalla nimenomaan varmistamassa, että väkivaltatilannetta ei synny.

Paikalle menemistä voitiinkin perustella myös edellä mainitulla poliisilain 1 §:n yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisvelvoitteella: poliisi on läsnäolollaan pyrkinyt turvaamaan sekä B:n että hänen entisen puolisonsa A:n ja muiden paikalla olleiden henkilöiden koskemattomuuden. Se, että voimakeinoja ei käytetty, ei nähdäkseni sinänsä poissulje sitä, etteikö kysymys voinut olla poliisilain 40 §:ssä tarkoitettu virka-avusta. Poliisilakia koskeneessa hallituksen esityksessä (HE 57/1994 vp.) todettiin virka-avun antamisesta nimenomaan, että käytännössä poliisin läsnäolo riittää usein siihen, että toimenpidettä vastustava luopuu vastarinnasta tietäessään vastustuksen johtavan todennäköisesti voimakeinojen käyttöön.

Rajanveto poliisilain 40 §:ssä tarkoitettuna virka-avun ja poliisin yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitotehtävän osalta voi nähdäkseni joissakin tapauksissa olla tulkinvarainen. Tässä tapauksessa kyse oli kuitenkin käsitykseni mukaan selkeästi B:lle annetusta virka-avusta. Tämä perustuu siihen, että asiassa annettujen selvitysten mukaan poliisimiehet menivät yhdessä B:n kanssa entisten puolisoitten kotiin ja B:n tarkoitus oli nimenomaan hakea tavaroitaan heidän kodistaan. Selvitysten mukaan ylikonstaapeli C oli nimenomaisesti päättänyt virka-avusta. Nähdäkseni kysymys tässä asiassa olikin virka-avun antamisesta B:lle turvaamaan tavaroiden hakemista.

3.3

Ylikonstaapeli C:n menettely virka-avun antamisesta päättäessään

Poliisilain 40 §:n 3 momentin mukaan päätöksen virka-avun antamisesta tekee päällystöön kuuluva poliisimies, jollei erikseen toisin säädetä tai määrätä. Porvoon kihlakunnan poliisilaitoksen lausunnon mukaan virka-avusta antamisen päättämisestä ei ollut erikseen määrätty.

Poliisiasetuksen (1112/1995) 1 §:n (181/2001) mukaan poliisimiehet kuuluvat päällystöön, alipäällystöön tai miehistöön. Päällystöön kuuluvat paikallispoliisissa mm. poliisipäällikkö, apulaispoliisipäällikkö, ylikomisario ja komisario. Alipäällystöön kuuluu mm. ylikonstaapeli. Paikallispoliisin poliisiyksikön

kenttäjohtajaksi määrätty poliisimies on asetuksen 4 §:n mukaan alueella työvuorossa olevan muun kuin päällystöön kuuluvan paikallispoliisin henkilöstön ja samaa tehtävää suorittavan valtakunnalliseen yksikköön kuuluvan poliisimiehen esimies.

Saadun selvityksen mukaan kenttäjohtajana toiminut ylikonstaapeli C päätti virka-avun antamisesta 12.7.2003 ja 30.8.2003. Oikeus virka-avusta päättämiseen on poliisilaissa rajattu vain päällystöön kuuluville. C ei näin ollen ollut toimivaltainen päättämään virka-avusta. Hän menetteli siis lainvastaisesti päättäessään virka-avun antamisesta.

Menettelystä 30.8.2003 totean vielä seuraavaa.

Virka-avun antamisesta päättänyt ylikonstaapeli C oli selvityksensä mukaan pyytänyt turvakodin esimiestä lähettämään kirjallisen virka-apupyynnön lisäksi kopion osapuolten tekemästä sopimuksesta yhteisen omaisuuden jakamisesta. Selvityksensä mukaan hän tähdensi partiolle (D/E), jolle hän antoi tehtävän, että poliisin rooli paikalla oli vain ja ainoastaan toimenpiteen turvaaminen.

Ylikonstaapeli C:n selvityksestä ei ilmene tarkemmin, minkä toimenpiteen turvaamiseen ja missä laajuudessa C oli tarkoittanut virka-apua annettavan tehtävän antaessaan. C:n selvityksestä saa kuitenkin sen käsityksen, että hän olisi hyväksynyt virka-apua annettavan B:lle turvaamaan tavaroiden hakemista asunnosta A:n allekirjoittaman ositussopimuksen mukaisesti tai ainakin laajemmin kuin välttämättömien henkilökohtaisten ja lasten tavaroiden hakemiseen.

Omistusoikeutta koskevien riita-asioiden käsitteleminen kuuluu yleiselle tuomioistuimelle, ensi asteena paikalliselle käräjäoikeudelle. Tätä koskeva tuomio tai päätös pannaan täytäntöön siten kuin ulosottolaissa säädetään. Poliisi ei ole täytäntöönpanoviranomainen.

Tapahtuneen valossa jälkikäteen arvioiden ylikonstaapeli C:n olisi mielestäni tullut tähdentää poliisimiehille tehtävän antaessaan, että heidän tehtävänä oli turvata vain selvästi riidattomien henkilökohtaisten tavaroiden hakeminen. Kuten edellä totesin, asiassa on kuitenkin jäänyt epäselväksi, missä laajuudessa ylikonstaapeli C oli tarkoittanut virka-apua annettavan. Tämän vuoksi pidän riittävänä, että tyydyn kiinnittämään C:n huomiota vastaisen varalle siihen, että virka-avun antaminen yksityiselle rajoittuu vain ilmeisiin oikeudenloukkauksiin.

4

TOIMENPITEET

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 10 §:n 1 momentin nojalla annan vanhemmalle konstaapelille D:lle ja vanhemmalle konstaapelille E:lle huomautuksen edellä (kohdassa 3.2) selostetusta lainvasta isesta menettelystä virka-avun antamisessa yksityiselle henkilölle. Samalla kiinnitän heidän huomiotaan vastaisen varalle virka-avun antamiseen yksityishenkilöille vain

ilmeisiin oikeudenloukkauksiin. Tässä tarkoituksessa lähetän heille jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Ylikonstaapeli C:lle annan huomautuksen vastaisen varalle edellä (kohdassa 3.3) selostetusta toimivallan ylittämisestä päättäessään virka-avun antamisesta 12.7.2003 ja 30.8.2003. Samalla kiinnitän myös hänen huomiotaan vastaisen varalle siihen, että virka-avun antaminen yksityiselle rajoittuu vain ilmeisiin oikeudenloukkauksiin. Tässä tarkoituksessa lähetän myös hänelle jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Apulaispoliisipäällikön lausunnon mukaan poliisilaitoksen tiedossa ei ole edellä todettujen kahden tapauksen lisäksi muita tapauksia, joissa virka-avusta olisi päättänyt muu kuin päällystöön kuuluva poliisimies. Lausunnon mukaan poliisihenkilöitä on muistutettu asiasta kirjallisesti 23.10.2003. Tämän vuoksi asia ei anna aiheutta toimenpiteisiini poliisilaitoksen osalta.